

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA
MIGRACIJOS POLITIKOS IR LIETUVIŲ DIASPOROS ISTORIJA

Ina Vaisiūnaitė

**V.KAVOLIO POŽIŪRIS Į SOVIETINĘ LIETUVĄ IR
IŠSIVADUOSIANČIO KRAŠTO VIZIJA**

Tiriamasis darbas

Vadovas: prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2010

TURINYS

1. Įvadas.....	3
2. Sovietinė Lietuva V.Kavolio akyse.....	4
3. Laisvos Lietuvos vizija V.Kavolio tekstuose.....	7
4. Išvados.....	10
5. Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	11

ĮVADAS

Lietuviams palikusiems Tėvynę po antrojo pasaulinio karo vienas opiausių klausimų ir domėjimosi sričių buvo krašto gyvenimas. Okupuotos Lietuvos vaizdinys buvo kuriamas iš nuogirdų, menkos informacijos, kuri „praeidavo pro geležinę uždangą“, vėliau atsidarius sienoms, iš aplankiusių kraštą žinių. Visame margame krašto vaizde išsiskyrė liberalų kurtas vaizdas, vienas liberalios krypties atstovų buvo Vytautas Kavolis, kurio intelektualinių tekstų indėlis paliko gilų pėdsaką išeivijoje. V. Kavolio kurtas vaizdinys išsiskyrė iš kitų savo požiūriu, kuris buvo nukreiptas į Lietuvos visuomenę. V. Kavolio sukurta unikali išsivaduosiančio krašto vizija išsiskyrė iš bendro vizijų konteksto, kadangi aptarė Lietuvių visuomenę ir galimas jos perspektyvas. Šiuos du vaizdinius šiame pamąstyme ir bandysime pristatyti ir paanalizuoti.

Skaitant V. Kavolio darbus negalima išskirti aiškios ribos tarp esamo Lietuvos vaizdinio ir būsimo laisvo krašto. Pristatydamas vizijas, autorius paliečia tiek sovietinės Lietuvos vaizdinį ir įtaką visuomenei, tiek išsivaduosiančio krašto viziją. Pristatydamas būsimą laisvą kraštą V. Kavolis aptaria ir okupacinius metus, juose ieško būsimo krašto visuomenę įtakosiančių veiksnių.

Šio darbo tikslas yra pristatyti V. Kavolio pažiūras į Lietuvą, tiek į okupuotą, tiek į ateityje numanomą, laisvą. Darbe sukoncentruotas dėmesys į pagrindinius aspektus, kuriais V. Kavolis pristatė Lietuvą. Pasistengsime išskirti pagrindines sritis, kurios domino autorių, bei paanalizuosime šio vaizdinio susidarymo priežastis.

Darbo chronologiniai rėmai nėra aiškiai nubrėžti, kadangi darbas apima visą okupacijos laikotarpį. Informacija imama iš keleto straipsnių, kurių chronologiniai rėmai apima 1953-1989 m. Reikia pažymėti, kad darbo esminė idėja yra aptarti ir susipažinti su V. Kavolio pamąstymais apie okupuotą Lietuvą ir būsimos laisvos Lietuvos vizija, kuri netgi paties autoriaus neįsprendžiama į chronologinius rėmus.

Šia tema istoriografijos nėra gausu. Reikėtų paminėti Arūno Antanaičio straipsnį¹, kuriame pateikiamas bendras Lietuvos ateities vizijų vaizdinys. Darbo tema padiktavo darbo šaltinius, tai V. Kavolio straipsniai. Darbe panaudoti labai įvairaus laikotarpio šaltiniai, nuo ankstyvųjų V. Kavolio tekstų iki pat vėliausiųjų, prieš pat nepriklausomybės atgavimą. Straipsniai, apimantys ankstyvąjį kūrybos periodą 1953 – 1965 m., imami iš „Nepriklausomųjų kelias“² V. Kavoliui skirto straipsnių rinkinio. Taip pat darbe bus naudojamos dvi pagrindiniai liberaliosios srovės žurnalais:

¹ A. Antanaitis, Lietuvos ateities vizijos išeivių tekstuose XX a. antroje pusėje, Į laisvę, 2006, Nr. 155(192) p. 78-86

² Vytautas Kavolis, Nepriklausomųjų kelias, Publicistikos straipsniai (1951-1965), [sudarė: E. Aleksandravičius, D. Dapkutė], Versus Aureus, 2006

„Akiračiais“ ir „Metmenimis“. Kuriuose radome vėlyvesnius V. Kavolio pamąstymus apie okupuoto krašto padėtį ir būsimą krašto vizijos detales.

SOVIETINĖ LIETUVA V.KAVOLIO AKYSE

V.Kavolis į Sovietinę Lietuvą žvelgia iš naujo požiūrio kampo. Jo vaizdinys nepristatinėja konkrečių faktų, nerodo kiek namų sugriauta, neskaičiuojama kiek mokyklose mokinių. V.Kavolio kuriamas vaizdinys pristato visuomenės padėtį, Kultūrinę veiklą krašte, analizuoja individo padėtį, asmenų ir visuomenės santykius su sistema. Autoriaus kuriamą vaizdinį įtakojo jo sociologo specializacija. Tekstuose ieškoma pamatinių lietuvių visuomenės dalių sovietiniame krašte.

Okupuoto krašto vaizdinys pristatomas ir analizuojamas per keletą pagrindinių aspektų. Pirmasis iš aspektų labai gerai atsispindi autoriaus straipsnyje, išspausdintame „Akiračiuose“ 1986 m.³, kuriame pristatomas lietuvių literatūrinio gyvenimo kitimas sovietinės okupacijos metais. Šis straipsnis analizuoja vidinius okupuotoje Lietuvoje gyvenančių žmonių suvokimus. Iš unikalios perspektyvos suvokta lietuvių sąmonė, kuri yra užslėpta po sovietiniais sunkumais. Kaip viename iš straipsnių V. Kavolis teigė, kad lietuvių tautinis charakteris yra susiformavęs per ilgus amžius ir užgrūdintas kovos, taigi turi kiautą. Nors minėtu atveju tas kiautas svarbesnis kaip išėivijos apsaugojimo priemonė nuo integracijos, tačiau jis galėtų būti panaudotas ir kaip sovietinėje Lietuvoje gyvenančio žmogaus, apsaugojimas ir išlikimas, sukuriant išorini „aš“, o tikrąjį lietuvi paliekant viduje. *„Lietuvių santykiui su komunizmu (ir daugeliui kitų pažymėtinų reiškinių) suprasti reikalinga ši psichologinė išvalga į lietuvių tautinį charakterį. Jam nėra būdinga vidinė- principų, sąžinės, tikėjimo, įsipareigojimų – stiprybė; tvirčiausias jo elementas yra apsauginis kiautas, kuris kaip ežio spygliai pakyla kiekvieną kartą, kai kas nors jėga į lietuvi skverbiasi.“*⁴ Lietuvių tautinis charakteris pristatomas ir išėivijos, ir Lietuvoje likusio žmogaus vaizdas. Tas Lietuvoje likęs žmogus yra apsaugojęs kiautu nuo sovietinės propagandos atakavimo. Šioje vietoje matyti optimistinė mintis dėl lietuvių kiauto, išsilaikymo prieš komunistinę sistemą.

Antrasis sovietinės Lietuvos aspektas matomas V. Kavolio, tai Sovietinės sistemos, kaip politinės ideologijos smukimas. Sovietinės marksistinės idėjos žlugimas, kaip pajėgios pakeisti visuomenės mastymą, V. Kavolis nebe mato. *„Ir todėl Sovietų Revoliucija nebegali būti šiandienio*

³ V.Kavolis, Sąmoningumo poslinkiai sovietinėje Lietuvoje – I, p. 8-9, *Akiračiai*, Nr. 1, 1986; Sąmoningumo poslinkiai sovietinėje Lietuvoje – II, *Akiračiai*, Nr. 2, 1986, p. 8-9

⁴ V. Kavolis, Lietuviai, komunizmas ir tautinis charakteris, *Metmenys*, Nr. 2, 1960, p. 139

*žmogaus tikėjimo simboliu net ir pačioje Sovietų Sąjungoje: ji nebėra psichologiškai įtikinanti, ji nebeapeliuoja į niekieno moralinius jausmus.*⁵ Jau 1969 m. Kavolio mąstymuose matyti suvokimas, kad sovietų sistema yra iš esmės sukirmijusi ir pirminės idėjos nebeatitinka realios padėties pačioje šalyje. Taigi šis požiūrio aspektas į visą Sovietų Sąjungą taikytinas ir Lietuvos vaizdinio analizei. Šis autoriaus požiūris rodo, kad išėivijoje mąstoma apie sovietinę sistemą, kaip pastoviai regresuojančią, ir nebesugebančią daryti revoliucijos, kaip visuomenės pakitimą įgalinančio veiksmo. Būtent šiame straipsnyje minima, kad po vienos revoliucijos ateina kita, taip galima suvokti, kad ir po sovietinės revoliucijos į Lietuvą ateis kita revoliucija, iškilusi iš žmonių. Apie sistemos ydingumą ir praradimą pačios marksistinės idėjose esmės, kalbama ir kituose, vėlesniuose V. Kavolio straipsniuose. „*Bet niekur marksistinis galvojimas nėra labiau miręs, kaip Sovietų sąjungoje. Ir todėl – ne dėl to, kad jis marksistinis, bet dėl to, kad jis negyvas – marksizmo įtaką šiandieninės Lietuvos intelektualiniam gyvenimui tenka laikyti, bent iki šiol grynų nuostoliu. Niekas taip nedeformuoja galvojimo, kaip priverstinis jo spraudimas į mauzoliejų sargybas*“⁶ Vėlesniuose V. Kavolio straipsniuose išlieka mintis, kad Sovietinėje Lietuvoje esanti sistema nebeatitinka pradinės marksistinės idėjos ir yra išsigimusi. O kadangi sistema išsigimsta ir degraduoja, ji artėja link visiško žlugimo ir suirimo, kas atvers Lietuvai kelia į laisvę ir išsivadavimą.

Krašto atsikūrimui reikalinga revoliucija, o revoliucija industrinėje epochoje gali gimi tik laisvoje visuomenėje, laisvai reiškiant mintis ir norus „*[...]tie tikėjimai turės tris minėtasias charakteristikas: visuomeninio aparato konstruktavimą kaip svarbiausia moralinį aktą; visų lygią teisę dalyvauti to aparato konstruktavime; ir geros valios radikalumą, kuris kyla iš visiems lygių teisių pripažinimo.*“⁷ Straipsnis baigiamas mintimi „*Kiekvienam sąjūdžiui jo paties revoliucija, ir lygios teisės visoms revoliucijoms.*“⁸ Kurioje matyti noras ir Lietuvoje turėti revoliuciją ir savas idėjas. Viena didžiausių problemų, matomų V. Kavolio Lietuvoje, yra asmenybės dingimas, jos individualaus mąstymo pranykimas, kas pakenktų revoliucinei galimybei pakeisti sistemą. Taigi, čia jau keliami tikslai išėivijai, kuri turėtų kurti lietuvių tautinį individualų mąstytoją, kuris padėtų kraštui susivokti.

Trečiais aspektas, kurį išskiria V. Kavolis, tai laisvos minties suvaržymas ir spaudos laisvės trūkumas. „*Svarbiausias trūkumas sovietinės Lietuvos intelektualiniame gyvenime šiandien, mano supratimu, yra tas, kad gyvoji mintis jame turi pasilikti užkulisiuose ir potekstėse, diskutuojant uždaruose patikimų draugų rateliuose, bei beveik negali būti viešai skelbiama, pasišiaušiant, kai reikia,*

⁵ V. Kavolis, Prisikėlimo ir revoliucijos metaforos, *Metmenys*, Nr. 17, 1969, p. 93

⁶ V. Kavolis, Apie intelektualinės kultūros deformacijas, Vytauto Kavolio paskaita III-iaame Mokslo ir kūrybos simpoziume, *Akiračiai*, Nr. 1, 1978, p. 4

⁷ V. Kavolis, Prisikėlimo ir revoliucijos metaforos, *Metmenys* Nr. 17, 1969, p. 102

⁸ Ten pat., p 102

*prieš galingųjų ar daugumos teisingumo aureoles*⁹ Kavolio kurtas vaizdinys, pakankamai taikliai atspindėjo Lietuvoje buvusią padėtį ir minties suvaržymą. Pabrėžiamas intelektualinio lavinimosi ir laisvos minties raiškos stygius Lietuvoje. Taigi apie spaudos laisvės suvaržymą ir užguitą intelektualinį mastymą V.Kavolis atsiliepia taip: „*Atrodo kad idėjų žmonės Lietuvoje beveik visiškai neturi įtakos į viešąjį gyvenimą formuojančius veiksnius iš į to gyvenimo charakterį ir kryptį*“¹⁰. Pasigendama ne tik kritiško žvilgsnio į pačią Lietuvą, tačiau ir spaudos laisvės „*Ir, žinoma, visai neegzistuoja spauda, atliekanti įprastinę intelektualinių žurnalų funkciją: kritikuoti savąją visuomenę ir pagrindines jos kultūros prielaidas*“¹¹. Suvokiama, kad Lietuvoje viešojoje intelektualinė erdvė nefunkcionuoja optimaliai ir racionaliai. Idėjos keliamos ir diskutuojama svarbiais visuomeniniais klausimais ne atvirai spaudoje ar atvirose erdvėse, bet pogrindyje. Nereikėtų pamiršti ir laikmečio, kada šis straipsnis parašytas. Straipsnis parašytas 1978 m., tuomet jau buvo galima pamatyti pačią Lietuvą, nors pats Kavolis jos ir neaplinkė iki pat nepriklausomybės atgavimo, tačiau žinių srautas buvo daug platesnis ir atsirado galimybė analizuoti būtent tokius visuomenės aspektus, kaip intelektualiniai pokyčiai. Galop šią mintį apie intelektualinę veiklą Lietuvoje apibendrina V. Kavolio žodžiai : „*Šia prasme: nors šiandieninėje Lietuvoje yra tikrų intelektualų, joje nėra tikros intelektualinės kultūros*“¹². Taigi Lietuvoje yra visuomenė, kurioje yra mąstantys žmonės negalintis pasireikšti viešumoje, jei įkalinti sovietiniuose gniaužtuose. Tačiau straipsnio pabaigoje prieinama išvados, kad Lietuvoje neišvengiamai atsiras intelektualai, kurie pradės reikštis viešumoje, tai neišvengiama, būtent šie žmonės sugriaus sistema iš vidaus. Tik V. Kavolis neprognozuoja kada šie žmonės atsiras, tačiau juos laiko būtina sąlyga sistemos žlugimui.

Ketvirtasis aspektas, kurį reikėtų išskirti. Tai vidinio mastančio žmogaus augimo etapas, kūrybinį tobulėjimą kuris pristatomas 1986 m. akiračių straipsnyje¹³. Analizuojamas lietuvių menininko ir kūrėjo gebėjimas prisitaikyti prie situacijos, jo asmenybės požiūrių kitimas. Parodant visuomenės kitimą, per šį aspektą, aiškėja V. Kavolio suvokimas, kad lietuvių visuomenė keičiasi. Pavyzdžiais ir palyginimais su išeivijos poetais ir kūrėjais, stengiamasi parodyti visuomenės kaitą abejose barikadų pusėse. Aptari jų skirtumus ir panašumus. Išeivijoje nepamirštant, kad Lietuvoje esanti intelektas taip pat auga ir tobulėja.

Apibendrinant, sovietinės Lietuvos vaizdinys, kurtas V. Kavolio, galime teigti, kad jis buvo gana unikalus, kadangi analizavo okupuotos Lietuvos visuomenės gyvenimą, žvelgė į jos kaitą. Jame

⁹ V.Kavolis, Apie intelektualinės kultūros deformacijas..., p. 5

¹⁰ Ten pat., p. 4-5

¹¹ Ten pat., p. 5

¹² Ten pat., p. 5

¹³ V.Kavolis, Sąmoningumo poslinkiai sovietinėje Lietuvoje – I, p. 8-9, *Akiračiai*, Nr. 1, 1986; Sąmoningumo poslinkiai sovietinėje Lietuvoje – II, *Akiračiai*, Nr. 2, 1986, p. 8-9

atsispindi gan pozityvus požiūris į Lietuvoje likusiuosius, akcentuojama jų svarba. Pagrindiniai aspektai, kuriais analizuojama Lietuvos padėtis - tai visuomenės kaita ir individo, kaip mąstančio žmogaus formavimasis priespaudoje. V. Kavolis stengiasi perteikti visuomenės vaizdinį kaip besikeičiantį ir tobulėjantį, kadangi atsikursiančiame krašte išeivijos lietuviams reikės prisitaikyti prie likusio krašto visuomenės, pažinti visą tautą, buvo vienas iš autoriaus pagrindinių minčių. V.Kavolis Sovietinę sistemą pristato kaip jau degradavusią ir tik regresuojančią, einančią link žlugimo iš vidaus. Iškelė idėją, kad būtent pats kraštas turės atsikurti iš savęs, sukelti revoliuciją, jis išeiviams suteikia pagalbininkų vaidmenį, o pačiai krašto visuomenei palieka išlaisvinimo darbą.

LAISVOS LIETUVOS VIZIJA V. KAVOLIO TEKSTUOSE

Būsimos Lietuvos vaizdinį išeivijoje, šeštajame dešimtmetyje pradėjo nagrinėti ne tik V. Kavolis, tačiau ir kiti išeivijos mąstytojai. Dauguma prognozavo būsimos laisvos Lietuvos ūkio, pramonės padėtį, švietimo sistemos situaciją, kūrė politinės sistemos vaizdinius¹⁴. Tačiau V.Kavolis vienas iš pirmųjų pažvelgė į būsimos šalies visuomenės pakitimus, įvykusius sovietizacijos metu. Šią temą nagrinėjo ir kiti autoriai, tik vėlesniais metais, kaip 1954 m. apie tai rašęs J. Brazaitis. Taigi būsimos laisvos Lietuvos vaizdinys buvo analizuojamas išeivių tarpe, tik ne taip plačiai, jos pradininkas laikytinas V.Kavolis.

Būsimos Lietuvos vaizdinys, kuriamas V. Kavolio, ryškiai matyti jo ankstyvuosiuose darbuose. Vėlesniuose straipsniuose šis vaizdinys užčiuopiamas, kaip dalis kitų temų analizės, kartais sunkiai randamas, tačiau bendroje dvasioje jaučiamas. Jo kuriamas būsimos Lietuvos vaizdas aiškiai aptariamasis tik viename jo straipsnyje „Lietuvos atstatymas. Jaunosios kartos programa“¹⁵ Tačiau vaizdinio atspindžių galime atsekti ir kituose jo straipsniuose, nesukoncentruotuose į laisvos Lietuvos viziją.

Dažniausiai išeivijos tarpe būsimo laisvo krašto vaizdas buvo pristatomas per ekonomine, ūkio, politinės sistemos planą. V.Kavolis atkreipia dėmesį į naują aspektą, tai Lietuvos visuomenę, kuria jis laiko pagrindų visiems kitiems planams ir vaizdiniais. Lietuvos visuomenė yra pagrindinis jo objektas pristatant ateities viziją. V.Kavolio ateities vizija yra orientuota į visuomenę, taip pat į asmenybę, kaip jos dalį ir kaip vieną svarbiausių aspektų būsimo krašto atstatymo darbe. Autoriaus keliamą pagrindinę sąlygą laisvos Lietuvos susikūrimui, tai individo laisvės atsiradimas ir intelektualinių tekstų plytymas, atviros diskusijos vyksmas krašte.

¹⁴ A. Antanaitis, Lietuvos ateities vizijos išeivių tekstuose XX a. antroje pusėje, *Į laisvę*, 2006, Nr. 155(192) p. 80

¹⁵ V.Kavolis, Lietuvos atstatymas. Jaunosios kartos programa, 1953, *Nepriklausomųjų kelias*,..., p. 27-32

Išsilaisvinusio krašto vaizde užakcentuojama vėlgi visuomenės ir asmenybės reikšmė „*Mes, visų pirma, nesirūpiname ūkio atstatymo planavimu, nes jis priklausys nuo to, kiek mums pavyks mūsų bendruomenę atstatyti.*“¹⁶ Pagrindinis aspektas, kuris bus pažeistas atgavus nepriklausomybę, bus visuomenės konstruktas, kuris buvo sugriautas atėjus sovietinei okupacijai, ir vėlgi iš naujo bus kuriama atgavus nepriklausomybę, kadangi laisvos Lietuvos bus neįmanoma statyti ant sovietų sukurtos visuomenės sistemos. Tik sutvarkius visuomenę galima mąstyti apie kitus Lietuvos atstatymo darbus. Taigi visuomenės konstrukcijos būsimoje Lietuvoje bus sugriautos, jų atstatymas bus pagrindinis išeivijos tikslas.

Antrasis aspektas, kuris labai svarbus kuriant išsivaduosiančios Lietuvos vaizdą, tai orientacija į jaunąją kartą. V. Kavolis savo visus veiksmus ir aspektus orientuoja į jaunąją kartą. Jo vaizdinys ir siekiamybės susiję su jaunosios: tiek lietuvių išeivių, tiek krašte likusiųjų kartos požiūriais. V. Kavolio manymų atgavus nepriklausomybę Lietuvoje galima rasti labai ryškiai paveiktą jaunąją kartą „[...]bet už tai mėgina ideologiškai pavergti jaunuomenę. Komunistinėje ideologijoje Lietuvos jaunimas netrukus bus giliau „apsišvietęs“, negu dauguma mūsų bet kokioje.“¹⁷ V. Kavolis orientuojasi į jaunąją kartą, kaip į pačią pažeidžiamiausią, tačiau iš kitos pusės, kaip augančią okupuotame krašte ir jau nemačiusią nepriklausomybės. Šios kartos problema bus sovietinių vertybių įdiegimas, su kuriuo ir bus siekiama kovoti. Jaunosios kartos abejose pusėse bus pasikeitę ir turės atrasti naujus susikalbėjimo būdus.

Išskiriami keletas pagrindinių bruožų, kuriuose matysis sovietizacijos pasekmės vos atkūrus valstybę V. Kavolis tikisi rasti: „*Nepriklausomybę atgavus, būdingi Lietuvos visuomenės bruožai (šalia lietuvių skaičiaus sumažėjimo bei slavais ir mongolais atmišimo) bus šie: visuomeninio audinio pairimas, įvairūs konfliktai bendruomenėje ir jaunosios kartos pakitimas komunistinės propagandos bei jai pasipriešinimo įtakoje.*“¹⁸ Taigi jaunosios kartos vaizdinys kuriamas visiškai kitoks nei paliktasis prieš okupaciją. Pirmasis pakitimas - tai margesnė tautinė Lietuvos sudėtis, antrasis, kaip jau minėjome, visuomenės pairimas, taigi ją reikės atstatyti iš naujo, kurti naujus socialinius saitus ir struktūras. Trečiasis pakitimas, kuris matomas, tai visuomenės agresyvumas ir konfliktavimas, bei jaunosios kartos pakitimas kovojant su sovietizacija. Ketvirtasis pakitimas, vertybių išnykimas „*Štai kodėl pagrindinis bendruomeninio Lietuvos atstatymo klausimas yra vertybinė integracija[...]*“¹⁹ Vertybės yra vienas svarbiausių aspektų, kuriuos išskiria V. Kavolis, jos yra pagrindas „[...]ji yra visų trijų esminių sociokultūrinių sistemų- kultūros, bendruomenės ir asmenybės –

¹⁶ Ten pat., p. 31

¹⁷ V. Kavolis, Studentas visuomenėje, 1953, *Nepriklausomųjų kelias[...]*, p. 437

¹⁸ V. Kavolis, Lietuvos atstatymas, ..., p. 27

¹⁹ Ten pat., p. 28

*susikryžiavimo ir bendro funkcionavimo pagrinde.*²⁰ Taigi vienu iš svarbiausių būsimos visuomenės atsikūrimo aspektų buvo numatomas naujų vertybių atkūrimas.

Išskirtinis V. Kavolio bruožas - tai žvelgimas į išsilaisvinimo klausimą iš dviejų pozicijų, išskiriant dvi perspektyvas: pirmoji – atgavus nepriklausomybę greitai, ir antroji – po ilgesnės represijos. Kuo ilgiau Lietuva bus okupuota, tuo labiau bus paveikta visuomenė ir jos konstrukcijos. Ilgosios okupacijos atveju pažymima, kad išliks tautiškumas, kaip vienijantis aspektas tarp išeivijos ir likusiųjų krašte. Tačiau kitos moralinės vertybės pasikeis, jas reikės atkurti ir sukurti iš naujo. Jas V. Kavolio manymu, reikės atstatyti lietuviams abiejose pusėse „*Neužmirškime, jog vien tautiškumas, kuris ilgiausiai išliks mažiau paliestas sovietinio spaudimo, neužpildo viso dvasinio pasaulio.*“²¹ Tai buvo nauja idėja, kadangi dauguma laikmečio tekstų svarstė tik galimos greitos nepriklausomybės atgavimą, aptariamam metu nemąstė apie dvi perspektyvas. Atkreiptas dėmesys į vertybes ir visuomenę buvo unikalus.

Krašto atsikūrimui reikalinga revoliucija. V. Kavolio matoma revoliucija galėtų būti priskirta prie būsimo krašto vaizdinio, kadangi joje pristatoma neišvengiama ateitis, kaip kraštas pats iš savęs sugriaus sistemą, [...] *kad individualizmo impulsai, prasiveržią jaunųjų Sovietų menininkų elite, neišvengiamai turėsia susprogdinti juos gniaužiančios sistemos varžtus. [...] Bet gal yra galima kai ką iš Vakarų pusės daryti, kad Sovietuose rastųsi daugiau individualistinių impulsų negu tenai savaime, ribotuose rateliuose, atsiranda?*²² Viena didžiausių problemų, matomų V. Kavolio, Lietuvoje yra asmenybės dingimas, jos individualaus mąstymo pranykimas, kas pakenktų revoliucinei galimybei pakeisti sistemą. Taigi čia jau keliami tikslai išeivijai, kuri turėtų kurti lietuvių tautinį, individualų mąstytoją, kuris padėtų kraštui susivokti ir išsivaduoti. Tačiau išeivijos indėlis vis dėl to nelaikomas pagrindiniu, kraštas turėtų pats iš vidaus siekti revoliucijos ir sovietinėje sistemoje užaugę individualistai sugriauti sistemą iš vidaus. Taigi, galima teigti, kad išsivaduosiančiame krašte dalis visuomenės jau bus susivokusi ir išsiskirs savo suvokimais iš pilkosios masės ir sugebės statyti Lietuvą patys, tik išskyla klausimas ar teisingai, būtent čia turėtų įsikišti išeiviai, ir pasiūlyti savo alternatyvas.

Taigi postsovietinės Lietuvos vizija buvo kuriama vėlgi pasiremiant visuomenės konstrukto principu. V. Kavolis atsikuriančioje Lietuvoje matė visiškai sugriautą visuomenės sistemą, visuomenę be vertybinės sistemos. Arba įskiepytą naują sovietinę vertybių sistemą, kuri grius po sistemos griūties. Taigi išeivijai keliamas uždavinys sukurti ir suprasti šiuos post-sovietinius žmones, kurie turės atkurti visuomenę, išeivija turės tik pagalbininko teisę atstatant visuomenę ir valstybę. Visuomenės atkūrimui

²⁰ Ten pat., p. 28

²¹ Ten pat., p. 30

²² V. Kavolis, Individualizmas vakarų civilizacijoje, 1963, *Nepriklausomųjų kelias*,..., p. 262

taip pat bus labai svarbi jaunoji kartą, kaip pažeidžiamiausia, išauginta jau naujoje aplinkoje. Tiek išėivijoje, tiek Lietuvoje, turės suvaidinti lemiamą vaidmenį kovoje už naują visuomenę. Visuomenės sukūrimui svarbiausiu aspektu išskiriamas vertybių įdiegimas, kaip pagrindas visam kultūriniam gyvenimui, kaip pagrindas visuomenei iš kurios bus galima kurti naują valstybę.

IŠVADOS

1. V.Kavolio kurtas okupuotos Lietuvos vaizdas buvo unikalus to laikmečio kontekste, kadangi analizavo visuomenės gyvenimą, koncentravosi į asmeninius žmonių santykius su sistema, jų kaitą, prisitaikymo prie sistemos lygius. Vaizdinys išsiskyrė pozityviu požiūriu į likusius krašte, akcentuojama jų svarba, kaip būsimų sistemos griovėjų.
2. Sovietinė sistema matoma jau visiškai regresavusi, nebeatitinkanti pirminės idėjos. Mąstoma, kad būtent pats kraštas iš savęs turės sukurti intelektualinę visuomenės dalį, kuri išvaduos iš sovietinės sistemos. Sovietinė sistema sugrius iš vidaus.
3. Pagrindiniai aspektai, vedantys kraštą link išsilaisvinimo: visuomenės kaita ir individo, mąstančio laisvai, besireiškiančio, atsiradimas. Taigi išryškinamas okupuotame krašte likusios visuomenės vaidmuo, kaip iš savęs sugriausiančios sistemos pančius.
4. Post-sovietinės Lietuvos vaizdinys kuriamas V. Kavolio, išsiskiria orientacija į būsimos visuomenės padėtį. Vaizdinys pristatomas būtent per visuomenės aspektą. Visuomenei V. Kavolis skyrė pati didžiausia dėmesį, kaip pagrindiniam atsikūrimo ir naujos sistemos formavimo aspektui.
5. Nepriklausomoje Lietuvoje V.Kavolis tikėjosi rasti sugriautą visuomenės konstrukta, pakitusią tautinę Lietuvos dalį, tarpgrupinių konfliktų kamuojamą visuomenę ir politiškai paveiktą jaunąją kartą. Vienu didžiausių trūkumų laikė vertybinės sistemos išnykimą, kurios atstatymas turėjo tapti pagrindu visuomenės sistemos kūrimui ir valstybės atstatymui.
6. Išėivijai keliamas uždavinys pirmiausiai – suprasti, po to perkurti šiuos post-sovietinius žmones, kurie turės atkurti visuomenę. Išėivija turės tik pagalbininko teisę atstatant visuomenę ir valstybę. Visuomenės atkūrimui taip pat bus labai svarbi jaunoji karta, kaip labiausiai paveikta sovietizacijos, išauginta jau naujoje aplinkoje.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Literatūra

1. A. Antanaitis, Lietuvos ateities vizijos išeivių tekstuose XX a. antroje pusėje, *Į laisvę*, 2006, Nr. 155(192) p. 78-86

Publikuoti šaltiniai

1. V.Kavolis, Individualizmas vakarų civilizacijoje, 1963, *Nepriklausomųjų kelias, publicistikos straipsniai (1951-1965)*, [sud. E.Aleksandravičius, D.Dapkutė], Vesus Aureus, 2006, p. 206 - 262
2. V.Kavolis, Lietuvos atstatymas. Jaunosios kartos programa, 1953, *Nepriklausomųjų kelias*,..., p. 27-32
3. V.Kavolis, Studentas visuomenėje, 1953, *Nepriklausomųjų kelias*,..., p. 435-439

Šaltiniai, periodika

Metmenys

1. V. Kavolis, Prisikėlimo ir revoliucijos metaforos, *Metmenys* Nr. 17, 1969, p. 102
2. V. Kavolis, Lietuviai, komunizmas ir tautinis charakteris, *Metmenys*, Nr. 2, 1960, p. 139
3. V. Kavolis, Prisikėlimo ir revoliucijos metaforos, *Metmenys*, Nr. 17, 1969, p. 93

Akiračiai

4. V. Kavolis, Apie intelektualinės kultūros deformacijas, Vytauto Kavolio paskaita III-me Mokslo ir kūrybos simpoziume, *Akiračiai*, Nr. 1, 1978, p. 4-5
5. V. Kavolis, Sąmoningumo poslinkiai sovietinėje Lietuvoje – I, *Akiračiai*, Nr. 1, 1986, p. 8-9
6. V. Kavolis, Sąmoningumo poslinkiai sovietinėje Lietuvoje – II, *Akiračiai*, Nr. 2, 1986, p. 8-9